

дим за віком населенням, що може суттєво покращити демографічну ситуацію на Європейському континенті.

Проте, вступ Туреччини до ЄС є спорідненим з рядом вагомих проблем:

- релігійна прихильність населення до ісламу, а отже й інше цивілізаційне поле, що неминуче викличе конфліктне напруження;
- із-за відсталості у порівнянні з іншими європейськими країнами, її підтягування до середнього рівня буде потребувати значних дотацій зі спільного європейського бюджету, а неконтрольований приплив мігрантів ускладнить ситуацію на ринку праці;
- проблеми з «правами людини» та статусом національних меншостей (курдів);
- нерегульованість конфлікту з Кіпром.

Рішення саміту ЄС 2004 р. стало, як завжди, суперечливим. Туреччині було запропоновано почати переговорний процес у 2005 р., проте дата закінчення цих переговорів залишилася відкритою. Першим кроком Туреччини до ЄС повинно стати визнання геноциду вірмен у 1915 р. і республіку Кіпр. Крім того, Туреччині пропонується відмова від права вільного пересування робочої сили і одержання сільськогосподарських дотацій, навіть членство в ЄС, як витікає з цього, передбачається, скоріше, номінальним.

Таким чином, головним геополітичним пріоритетом україно-турецького співробітництва на сьогодні є реалізація атлантистської лінії інтеграції України до структур НАТО, на шляху ж до ЄС країни перебувають на різних шаблях і навряд чи можуть розраховувати на повноцінне членство у короткотерміновій перспективі.

Д. О. Ільницький, канд. екон. наук, доц.,
кафедри міжнародної економіки
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ І ТУРЕЧЧИНИ

Історично одним з традиційних партнерів міжнародної економічної діяльності України є Туреччина. Розглянемо окремі аспекти розвитку двосторонніх економічних відносин, його результати та перспективи.

За 2005 рік у порівнянні з попереднім роком експорт товарів з України до Туреччини зріс на 9 %, імпорту на 65 %. Однак традиційно великим залишається позитивне сальдо на користь експорту української продукції до Туреччини.

Місце Туреччини в торгівлі товарами України є доволі важливим, адже за результатами 2005 року питома вага експорту товарів до цієї країни склала 5,94 %, імпорту — 1,68 %, що значно більше ніж у 2004 році. Для порівняння питома вага України в сукупному імпорті товарів Туреччини складає близько 2,6 %, та лише 0,7 % експортних товарів направляються в Україну. Позитивне сальдо торгівлі товарами склало 1,43 млрд дол. США на користь України. Такі дані дозволяють стверджувати, що Туреччина є стратегічно важливим партнером України в сфері зовнішньої торгівлі товарами.

Місце України в торгівлі товарами Туреччини є не настільки важливим, але темпи росту розвитку значно випереджають зростання торгівлі послугами. Частка експорту послуг з України до Туреччини за результатами 2005 року склала 1,47 %, імпорту — 3,22 %. Негативне сальдо торгівлі послугами склало 3,5 млн дол. США. Такі результати в цілому ставлять Туреччину поряд з важливими зовнішньоекономічними партнерами України у сфері торгівлі послугами.

Розглянемо детальніше результати торгівлі товарами за результатами 2005 року. Структура як експорту, так і імпорту є доволі диверсифікованою, про що свідчать дані про відсутність значних сезонних коливань обсягів торгівлі. Так найбільші обсяги експорту мали місце у березні, січні та вересні 2005 року, а найменші — травні та серпні, щодо імпорту — найбільші у березні та грудні, найменші у січні, лютому та червні.

Таблиця 1

**ПИТОМА ВАГА ОКРЕМИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ
В ЕКСПОРТІ ДО ТУРЕЧЧИНИ у 2005 році**

Область	Обсяг експорту, тис. грн	Питома вага в загальному обсязі експорту до Туреччини
Одеська	140 266,12	6,89 %
Дніпропетровська	168 521,83	8,28 %
Луганська	223 822,51	11,00 %
Запорізька	277 407,43	13,63 %
Донецька	780 051,34	38,33 %

Практично всі області України мають зовнішньоекономічні зв'язки з турецькими партнерами. Найбільші експортні поставки товарів здійснювали такі області, як Одеська, Дніпропетровська, Луганська, Запорізька та Донецька (див. табл. 1), на які припадало майже 80 % загального обсягу експорту товарів до Туреччини.

Основними імпортерами турецьких товарів у 2005 році традиційно були такі області, як Донецька, Чернівецька, Дніпропетровська, Одеська та місто Київ (табл. 2), на які припадало більше 70 % загальної обсягу імпорту товарів з Туреччини.

Таблиця 2

**ПИТОМА ВАГА ОКРЕМИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ
В ІМПОРТІ З ТУРЕЧЧИНИ у 2005 році**

Область	Обсяг імпорту, тис. грн	Питома вага в загальному обсязі імпорту з Туреччини
Донецька	33 281,12	5,48 %
Чернівецька	37 976,53	6,25 %
Дніпропетровська	52 891,62	8,70 %
м. Київ	160 974,03	26,49 %
Одеська	161 460,1	26,57 %

В цілому ж географічна структура українського експорту-імпорту суттєво за останні роки не змінилася. Загальні обсяги зовнішньої торгівлі товарами мають певний потенціал для росту, в першу чергу, за рахунок виведення тіньового товарообігу в офіційне русло, адже в Україні поступово покращуються умови роботи підприємств та підприємців, а митні та нетарифні обмеження в торгівлі з Туреччиною є невисокими. Значний потенціал розвитку двосторонніх відносин вбачається в збільшенні питомої ваги продукції з високим рівнем обробки та доданої вартості.

Очевидною є величезна залежність українських компаній від експортних поставок лише двох товарних груп (72 та 27, питома вага яких більш як 68 %) до Туреччини (табл. 3). Така залежність була й у попередні роки. Важливими статтями експорту є також такі групи товарів, як 28, 44, 15, 39, 74, 29 та 12. За рік з нашого експорту практично зникли добрива. Тішить те, що у порівнянні з 2004 р. питома вага чорних металів зменшилася на 6 %, хоча, на жаль, при цьому кількість ключових груп (з питомою вагою

більше 1 %) скоротилася. Це певною мірою пояснюється структурою економіки нашої країни та її спеціалізацією на світових ринках. З другого боку, найближчими роками буде актуальним вирішення питання диверсифікації товарної структури експорту українських компаній до Туреччини. Напевно така структура імпорту хвилює й Турецьку сторону. Україна має важливі для розвитку Туреччини товари та технології, але вихід яких на ринок значно обмежується політичною волею, а не економічною доцільністю.

Таблиця 3

**ПИТОМА ВАГА ОКРЕМИХ ГРУП ТОВАРІВ
В ЕКСПОРТІ ТОВАРІВ ДО ТУРЕЧЧИНИ у 2005 р.**

Група	Найменування групи товарів	Питома вага в сукупному експорті, %	Вартість експорту товарів групи, тис. грн
72	Чорні метали	56,81	1 156 097,30
27	Енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки; бітумінозні речовини; воски натуральні	11,65	237 030,44
28	Продукти неорганічної хімії; сполуки неорганічні або органічні дорогоцінних матеріалів, рідкоземельних матеріалів, радіоактивних елементів або ізотопів	4,10	83 364,09
44	Деревина і вироби з деревини, деревне вугілля	3,18	64 729,86
15	Жири та олії тваринного або рослинного походження; продукти їх розщеплення; готові харчові жири; воски тваринного або рослинного походження	2,15	43 685,58
39	Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	2,05	41 650,77
74	Мідь і вироби з міді	1,97	40 127,83
29	Органічні хімічні сполуки	1,96	39 861,65
12	Насіння і плоди олійних рослин; насіння інше, плоди і зерна; технічні або лікарські рослини; солома і корми	1,09	22 267,35

Таблиця 4

**ПІТОМА ВАГА ОКРЕМИХ ГРУП ТОВАРІВ
В ІМПОРТІ ТОВАРІВ З ТУРЕЧЧИНИ у 2005 р.**

Група	Найменування групи товарів	Питома вага в сукупному експорті, %	Вартість експорту товарів групи, тис. грн
39	Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	9,51	57 786,58
8	Їстівні плоди та горіхи; цедра цитрусових або шкірки динь	8,16	49 570,68
84	Реактори ядерні, котли, машини, апарати і механічні пристрої; та їх частини	8,10	49 219,62
87	Автомобілі, тягачі, велосипеди та інші наземні транспортні засоби, їх частини та пристрої	6,72	40 821,16
25	Сіль; сірка; земля та каміння; штукатурні матеріали, вапно та цемент	5,58	33 925,30
99	Інші товари	5,54	33 639,40
85	Електричні машини і устаткування та їх частини; апаратура для записування або відтворення звуку; апаратура для записування або відтворення зображення і звуку по телебаченню та частини і приладдя до них	5,29	32 119,03
73	Вироби з чорних металів	4,94	29 995,90
27	Енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки; бітумінозні речовини; воски натуральні	2,27	13 795,95
48	Папір і картон; вироби з паперової маси, паперу або картону	2,19	13 322,46
24	Тютюн та промислові залишки тютюну	2,08	12 627,86
94	Меблі; медико-хірургічні меблі; постільні речі та аналогічні товари, освітлювальні прилади, в іншому місці не поійменовані; лампи-реклами, світлові покажчики, табло та аналогічні вироби; збірні будівельні конструкції	1,84	11 182,60
69	Керамічні вироби	1,62	9 822,77
57	Килими та інші текстильні покриття для підлоги	1,52	9 207,29

Закінчення табл. 4

Група	Найменування групи товарів	Питома вага в сукупному експорті, %	Вартість експорту товарів групи, тис. грн
63	Інші готові текстильні вироби; комплекти; мотлох та ганчір'я	1,23	7 501,57
34	Мило, поверхнево-активні органічні речовини, мийні засоби, мастильні матеріали, штучний віск, готовий віск, суміші для чищення або полірування, свічки та аналогічні вироби, пасти для ліплення, пластилін, «зуболікарський віск» і суміші на основі гіпсу для стоматологічних цілей	1,22	7 434,81
52	Бавовна	1,15	6 961,33
54	Нитки синтетичні або штучні	1,08	6 540,86

Розглядаючи експорт Туреччини до України (а відповідно й імпорт України) за українськими даними, бачимо, що його структура є більш диверсифікованою, та на дві найбільші товарні групи (8 та 39) припадає лише 17 % від загальної вартості імпорту за результатами 2005 року, а 68 % складають аж 17 товарних груп (див. табл. 4). Найважливішими статтями імпорту є такі товарні групи як 87, 85, 99, 25 та 84. Очевидно, що турецькі компанії спроможні вдало конкурувати на вітчизняних ринках тією продукцією, де мають конкурентні переваги, та яка не виробляється в Україні. В цілому ж товарна структура українського експорту-імпорту суттєво за останні роки не змінилася. Кількість ключових груп значно скоротилася у порівнянні з 2004 роком. Значно впала частка групи 39.

За даними вітчизняних міністерств, в Туреччині практично відсутні представництва вітчизняних компаній, банків, за виключенням авіакомпаній. Тому найближчими роками національні компанії, які прагнуть закріпитися на ринках Туреччини, вирішуватимуть питання відкриття офісів, а можливо, й виробництв у цій країні. Досить високі темпи розвитку вітчизняної економіки дають турецьким бізнесменам чудові можливості виходу на українські ринки. В нагоді їм стануть громадяни, які мають знання турецької мови та специфіки ведення бізнесу з представниками цієї східної країни. Певний вклад у вирішення цього питання вносять Київський національний економічний університет та Університет Газі (Анкара).

Зважаючи на географічну близькість та економічні можливості громадяни України досить активно їдуть працювати до Туреччини переважно в сфері послуг (галузь туризму, торгівля, ресторанний бізнес), хоча певна частина працює навіть на виробництвах, і до того що в закладах з однаковим рівнем якості послуг рівень цін практично відповідає тому, що склався в Україні, наші громадяни заробляють більше ніж на батьківщині. Така ситуація свідчить про високу оцінку якості праці вітчизняних працівників у Туреччині, а також про занижену оцінку вартості робочої сили в нашій країні. Саме розвиток сфери послуг буде домінувати в найближчі часи, тому нам буде важливим той досвід, який отримують українці, працюючи за кордоном (звичайно за умови, що вони повернуться в Україну аби цей досвід використати тут). До речі, добре відомі турецькі працівники є і в нашій країні.

Наскільки нам відомо, у Туреччині не має особливих досягнень у телекомунікаційних технологіях, але при цьому турецькі компанії спроможні інвестувати в галузь зв'язку України значні інвестиції. Інвестиції Туреччини в Україну не обмежуються телекомунікаціями, адже вони надходили й у транспортну галузь, торгівлю, туризм, активно використовувалися будівельні підрядники з Туреччини. Відома також й допомога Туреччини окремим національним та релігійним громадам в Україні. В цілому обсяги взаємних інвестицій залишаються на досить низькому рівні.

Досвід наполегливої праці на шляху до європейської інтеграції Туреччини є надзвичайно цінним для України. Використовуючи поради ЄС, Туреччина вдосконалює структуру економіки, яка якісно відрізняється від інших країн Сходу. Зовнішньоторговельні операції (фактично їх більше половини) турецьких компаній значною мірою орієнтовані на ринки ЄС (експорт турецьких товарів до країн ЄС в четверо перевищує експорт українських компаній до цих країн, а імпорту з країн ЄС — втричі більший). Туреччина значною мірою спеціалізується на експорті одягу та текстилю, продукції машинобудування та хімічної промисловості. Основними статтями імпорту Туреччини з країн ЄС є продукція хімічної та фармацевтичної промисловості, вироби з пластмас, чавуну та сталі, продукція машинобудування, транспортні засоби. Частина з цих товарних ринків мають непогані перспективи відвоювати вітчизняні компанії, що прагнуть вийти на ринки Туреччини. Добру перспективу матимуть дво- та багатосторонні коопераційні відносини щодо виробництва складних товарів з використання досягнень сучасної науки наших країн.

Маючи переважно негативний платіжний баланс в останнє десятиліття та не зважаючи на жодні обставини Туреччина розвивається, та, таким чином, має важливий для України як позитивний, так і негативний досвід, дослідження якого може дати вагомий результат для національного розвитку.

Законодавча база двосторонніх економічних відносин обмежується невеликою кількістю двосторонніх договорів, які формують правове поле розвитку відносин (не враховуючи участь наших країн у конвенціях). Більшість договорів було укладено ще у 1990-ті роки. Активний розвиток зовнішньоекономічних відносин наших країн поставить на порядок денний питання вдосконалення договірної бази.

Ми маємо багато в чому повчитися в турків, особливо в сфері комерції (товари походженням з інших країн складають значну частку того, що ми купуємо в Туреччині), різноманітних послугах (туристичні, транспортні). Вітчизняні бізнесмени повинні активніше використовувати можливості турецьких колег для виходу на ринки країн Близького Сходу.

С. М. Ратушний, в. о. завідувача
кафедри міжнародного та європейського права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ПРАВОВІ ОСНОВИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ТУРЕЧЧИНИ: ДЕЯКІ СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Міжнародне право є однією з невід'ємних складових частин сучасної міжнародної системи. Важливість і значення цього компонента зумовлюється тим, що міжнародне право не тільки регулює відносини між її суб'єктами, не тільки дозволяє забезпечити певний баланс сил і інтересів, а також виступає ефективним інструментом здійснення зовнішньої політики в цілому і зокрема політики зовнішньоекономічної.

Проявляється це серед іншого і в тих моментах, коли нібито чітко висловлені і сформульовані політичні цілі, що є проявом відповідної політичної волі і які базуються на об'єктивних національних інтересах, без належного правового закріплення і забез-